

Peter Widell og Mette Kunøe (udg.):
10. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog
Århus 2005

DIALEKT OG RIGSMÅL I GENDIGTNINGER – FRA BURNS TIL AAKJÆR OG MARTIN N. HANSEN

Af Torben Arboe (Aarhus Universitet)

På Jysk Ordbog får vi adskillige forespørgsler om, hvad bestemte ord hos Jeppe Aakjær og andre dialektforfattere betyder, fx ord i visen *Skuld gammel Venskab rejn forgo*. Jeg skrev der-for en artikel om nogle af disse ord og om visen som helhed samt dens skotske forlæg, Robert Burns: *Auld Lang syne / Should auld acquaintance be forgot*, i vort årsskrift *Ord & Sag* for et par år siden (Arboe 2002). Da også en anden jysk dialektforfatter, Martin N. Hansen, har gendigtet et udvalg af Burns-digte, vil jeg her se mere detaljeret på, hvordan disse to forfattere omsætter Burns's digte til dansk, herunder jysk. Nærmere biografiske oplysninger om Burns og Aakjær kan findes i den nævnte artikel og via litteraturhenvisningerne deri. Her skal blot tilføjes, at Burns (1759-96) har skrevet digte om de største og de mindste emner, fx et nationalt helteepos: *Scots, wha hae wi' Wallace bled* (= Skotter, som har blødt (i kamp mod englænderne)), men også digte fra dagligdagen, fx *To a Mouse* og *To a Mountain Daisy*. Digtene citeres i det følgende fra Burns (1994). Aakjær (1866-1930, Fly sogn syd for Skive, Fjends herred) oversatte adskillige digte af Burns i 1890-erne; de er medtaget i Aakjær (1918), på trods af undertitlen *Digte 1908-18*, og citeres derfra. Under inspiration fra Burns's *Tam O' Shanter* skrev Aakjær desuden den selvstændigt udgivne versfortælling *Esper Tækki* (1913). Om Martin N. Hansen (1893-1976, Notmark sogn, Als Sønderherred) kan kort nævnes, at han har udgivet en lang række dialektale digtsamlinger: fra *Hwæ fowl må syng* – (= Hver fugl må synge –) (1924) til *I mit Herred til Hest* (1953), herunder *Nogle digte af Robert Burns* (1951). I det følgende citeres fra denne udgave, oftest med forfatternavnet forkortet til MNH.

Ved oversættelse af en sætning eller et udtryk fra et sprog til et andet er opgaven at finde en *ækvivalent*, dvs. et ækvivalent udtryk, et dækkende, adækvat udtryk, så tæt som muligt på ordret gengivelse. Anvendt på længere tekster betegner man (som bekendt) på sprogfagene denne disciplin *version*. Herudfra kan man betegne opgaven for oversættelse af digte som det at finde *poetiske ækvivalenter* for de enkelte udtryk. Dette vil i mange tilfælde snarest resultere i gendigtninger, hvilke man tilsvarende kan kalde *poetiske versioner*. Hvor målsproget er en dialekt, skal man da finde frem til *dialektale poetiske ækvivalenter* og derigennem give en *dialektal poetisk version* af en given tekst. I det følgende undersøges, hvordan Aakjær og Martin N. Hansen har løst de problemer, der knytter sig hertil ved gengivelse af Burns' delvis dialektale digte.

1. Oversigt

Årstal for Burns-digte anføres ud fra opgivelser i de to anvendte *Works*-udgaver. Ved MNH er til rigsmål oversat så meget som skønnet nødvendigt for forståelsen.

Burns	Aakjær	Martin N. Hansen
1) Coming through the rye	Jenny i Rugen	Tidle i æ Dågg (= Tidligt i duggen)
2) Wha is that at my bower door? (1784)	Findlay / Hvem staar dér ved min Kammerdør?	Hven er derud'? Lad mæ i Frej! (= ... mig i fred)
3) John Anderson my jo (1788)	John Anderson	Do var min Glæj og ålt (= ... glæde og ålt)
4) Duncan Gray came here to woo (1792)	Duncan Gray kom her som Fri'r	Det Frieri / Pede kam å fri tepas
5) Let me in this ae night (1795) / O lassie, art thou sleeping yet?	O, luk mig ind – / O elskte Pige, sover du?	Luk op, luk op / Lad itt, min Pig', som om do sov
6) Tibbie Dunbar / O wilt thou go wi' me ...	Tibbi Dunbar / O vil du gaa med mig ...	Ann Katrin / Åh, kom og go med mæ
7) Auld Lang Syne (1788) / Should auld acquaintance be forgot ...	For læng, læng sind / Skuld gammel Ven- skab rejn forgo (1922)	For læng, læng senn / Skuld gammelt Venskob go i Glemm ...
8) For a' that and a' that / Is there, for honest poverty ...	Trods alt det / Om en af ærlig fattigdom ...	(Skuld en for ærle fattedom ...)
9) The Jolly Beggars	De lystige Tiggere	Det lykle Rak
10) Tam O' Shanter (1790)	Esper Tækki (1913)	Tammes Sänder

Kommentarer: I nr. 2 af de nævnte digte er *Wha* = eng. *who* og *Hven* sønderjysk for *hvem*. I nr. 5 er *ae* = eng. *one*; i nr. 5-6 er *art thou, wilt thou* ældre former for *are / will you*. I digt nr. 6 og 8 ses elliptiske former: *wi'* for *with* hhv. *a' = all*. Ved nr. 8 er MNHs version sat i parentes, fordi MNH kun gendigter første og sidste af de 5 strofer og ikke placerer dem blandt de øvrige digte p. 41ff., men anfører dem i indledningen, *Et Rids af Robert Burns Liv*, p. 11 hhv. 31. – Nr. 9 er egentlig en digtcyklus: består af en række relaterede enkeltdigte, af Aakjær nummereret I–XVI, hvilket følges af MNH og her (jf. den opdeling, der foretages i afsnit 3 ndf.). Burns har dog to afsluttende digte, som ikke gendigtes af Aakjær og MNH. – Digt nr. 10 er et langt, episk digt, som gengives tekstnært af MNH, mens Aakjær (som tidligere antydte) omdigter det til en selvstændig, adskilligt længere versfortælling med bibeholdelse af kernen: en heksesabbat oplevet efter en markedsdag.

2. Skotsk navnestof

Det fremgår allerede af digtenes titler, at Aakjær mht. personnavne holder sig tættere op ad Burns, end tilfældet er hos MNH. Aakjær bibeholder således i digt nr. 3-4 og 6 *John Anderson*, *Duncan Gray* og *Tibbie Dunbar* i titlerne, mens MNH i nr. 3 ikke nævner et personnavn, i nr. 4 ikke nævner et navn i titlen, men finder et mere hjemligt til digtets første linie, nemlig *Pede* (= Peder), og i nr. 6 skifter navnet ud, ligeledes til et mere hjemligt: *Ann Katrin*. Ved digt nr. 10, *Tam O' Shanter*, er det dog MNH, der ligger tættest op ad Burns i udtalen af navnet: *Tammes Sänder*, der måske føles som et hjemligt *Thomas Sander*. Aakjær

følger her ikke Burns, men danner navnet *Esper Tækki* (= Jesper Tækker), der også skal signalere tilhørsforhold til det hjemlige, til det jyske.

Om brugen af personnavne i digtene skal videre nævnes, at i digt nr. 1, *Coming through the rye*, navngiver Burns først pigen i strofe 4: *Jenny's a' wat, poor body* (= Jenny er helt våd, stakkels pige), mens Aakjær rykker navnet op i titlen: *Jenny i Rugen*. Burns's *poor body* gengiver Aakjær da med *Stakkels Jenny* i strofe 2 og 5 (der for øvrigt er identiske). Hos MNH får pigen ikke et navn, men omtales: *lill' og sælle Skrog* (= lille og sølle skrog), hvor sidste ord nok snarest skyldes rimhensyn: det skal rime på titelliniens *Tidle i e Dågg* (= anden linie i strofe 1). I digt nr. 2 rykker Aakjær tilsvarende navnet *Findlay* op i digtets titel; hos Burns nævnes det i l.2, MNH omsætter til det mere hjemligt klingende *Jesper*. I digt nr. 3 følger Aakjær igen Burns med brug af navnene *John Anderson* og blot *John*, mens MNH her bruger det hjemlige *Jens*. For digt nr. 4 gælder det ud over *Duncan Gray* og *Duncan* hos Burns og Aakjær, der som nævnt ændres til *Pede* hos MNH, også pigens navn *Maggie* og kælenavn *Meg*: Aakjær har *Meggi* og *Meg*, MNH ændrer til *Mette*. Fra digt nr. 9 kan nævnes, at *poor Andrew* hos Burns (digt V-VI) gengives *Andres* hos Aakjær og *fattige Andrés* hos MNH, hvor Aakjær altså følger samme praksis som MNH. I enkeltdigtene i nr. 9 vedr. *John Highlandmand* (VII-VIII) oversætter Aakjær til *John Højlandmand*, mens MNH kun ændrer navnet lidt, til *Johan*, og ikke anfører en betegnelse som 'højlandmand' el. lign. Fra digt nr. 10 skal nævnes, at *thy ain wife Kate* (= din egen kone, Kate; l.18, 202) hos både Aakjær og MNH omsættes til *Kjesten* (= Kirsten), hos Aakjær med epiteter som *mi' Viv* og *mi' Mø* (p.48, *mi'* = min), *Mi' Mø* og *mi' Rues* (= rose; p.55). Desuden, at *Souter Johnny* (= skomager J., l.41) af Aakjær omsættes til *snedker Niels Ryl'* (= ryle, p.12), mens MNH inddrager *Jøn Torre* (= Jørgen T.), en person fra MNHs øvrige forfatterskab. Endelig skal nævnes tilnavnet i Tam's ophidsede råb, der bliver heksedansens dramatiske afslutning: *Weel done, Cutty-sark!* (= flot gjort, stump-skørt!, l.189)¹, til den kønne, fattige nabodatter, der optræder i den særk, hun fik som lille. Her om-sætter MNH tilnavnet med 'Stumpsærk', mens Aakjær ikke har en tilsvarende sekvens.

Stednavne optræder hovedsagelig i *Tam O' Shanter*. Her omtales (l.14f.) marked i Ayr på Burns's egn syd for Glasgow; det omsættes af Aakjær til Skive, hans hjemstavnns største by; MNH udelader bynavn. På hjemvejen fra markedet skal Tam O' Shanter passere *Alloway's old haunted kirk* (l.32); allerede *haunted* (= hjemsøgt) varsler ilde for de kommende begivenheder. Kirken betegnes senere blot *Kirk-Alloway* (l.87, 102), og her oplever Tam en veritabel hekse-sabbat (l.102ff.). MNH placerer lignende hændelser ved *Lysafild Kjerck* (= Lysabild kirke) på Sydals, mens Aakjær lader Esper Tækki opleve de dramatiske scener ved *Breum Kjeld'* (= kilde) i det østlige Salling, ca. 15 km nord for Skive og lidt nord for Aakjærs gård "Jenle". – I *The Jolly Beggars* findes dog: *We rangéd a' from*

¹ Burns har få linier forinden omtalt pigens stumpe skørt og bruger det nu som tilnavn. Det er formentlig herfra, den fra 1870-erne berømte, hurtigtsejlende *tea-clipper* med de korte sejl fik sit navn; i hvert fald anfører *The New Shorter Oxford English Dictionary* (1993) Burns-eksemplet som det første citat under *cutty*.

Tweed to Spey (l.139), hvilket af Aakjær gengives: “Fra Tweed til Spey vi strejfed om”, men af MNH gengives uden stednavne og helt generelt: “Vi strøjfed tusind Mil omkring” (hvor der kun er et par hundrede km mellem de skotske floder Tweed og Spey).

Mht. navnestoffet holder Aakjær sig (bortset fra *Esper Tækki*) tæt til Burns og det skotske miljø; MNH søger oftest at omplante det skotske til et lokalt, alsisk / jysk miljø .

3. Digtenes temaer

De digte, som både Aakjær og MNH har omsat, kan karakteriseres som først og fremmest værende kærlighedslyrik: det gælder de 6 førstnævnte i oversigten og flere af enkeltdigtene i nr. 9. Andre temaer er: venskab (nr. 7), social indignation (nr. 8), livets hårde vilkår (digt II og VIII i nr. 9), markedsbesøg og hekkesabbat (nr. 10, jf. ovf.).

Som eksempel på kærlighedslyrikken kan først nr. 1, *Coming through the rye*, tjene. I strofe 2 hedder det her om pigen i rugen: *Gin a body meet a body / Coming through the rye; / Gin a body kiss a body, Need a body cry?*. Dette kan ved næsten direkte oversættelse gengives: “Hvis en (person) møder en (anden person), / der kommer gennem rugen; / Hvis en (person) kysser en (anden person), / behøver nogen råbe op om det?”. Dette omsætter Aakjær i strofe 3 til: *Hvis nu Gutten mødte Glutten / gaaende i Rug, / skulde Glutten nægte Gutten / et par Kys i Smug?* (glut = ung pige). Ved at bruge gutten/glutten opnår Aakjær her to indrim, mens Burns blot bruger samme ord, *body*, to gange i hver af de pågældende linier. MNH har derimod som Burns ubestemt personangivelse i strofe 3: *Træffe jen en, træffe jen en / langs e Rov, I ved, / kysse jen en, kysse jen en, / tov en Skaej åv det?* (= Træffer én en, træffer én en / langs med rugen, I ved, / kysser én en, kysser én en, / tog en skade af det?). Det sidste *en* (= én) er dobbeltbundet, idet det dels kan henvise til en af de to omtalte personer, dels til ‘nogen som helst’ (dvs. “ville nogen tage skade af det?”, stillet som retorisk spørgsmål)².

Af de øvrige nævnte temaer er venskab behandlet i min artikel om Burns og Aakjær. Her skal blot tilføjes, at MNH gengiver visen *Should auld acquaintance* mere tekstnært end Aakjær, fx i strofe 2: *plåkked Blommer* (= plukkede blomster) ud fra *pu’d the gowans fine* (= plukkede fine tusindfryd) hos Burns; Aakjær anfører i stedet aktiviteten *rend omkap* (= løbe om kap), måske mere passende for drenge. – Temaet ‘social indignation’ tages op i afsnit 6.

‘Livets hårde vilkår’ er især tema i tre af digtene i *The Jolly Beggars*. Denne digtcyklus består som nævnt af 16 enkeltdigte, nemlig (med mine tentative overskrifter):

I, indledning: linie 1-28; II, soldatens vise: 29-49; III, overgang: 50-57; IV, soldaterpigens vise: 58-82; V, skift: 83-90; VI, den tørstiges vise: 91-118, VII, overgang: 119-126, VIII, visen om John Highlandman, af hans efterladte kæreste: 127-154; IX, spillemand gør klar: 155-166; X, spillemandens vise: 167-186; XI, spillemanden trues af kedelflikker: 187-202; XII, kedel-flikkerens vise: 203-218; XIII, spillemanden (her kaldet *Sir Violino*, jf.

² En teknik, som også Blicher har benyttet: *nær Jen ve hjælp Jen, aa Jen ett vel gjør en bette Koen, hwa ska saa Jen blyw te* = når en vil hjælpe en, og en ikke vil gøre en lille smule, hvad skal så en blive til (jf. *E Bind-stouw* (1841) p.43).

ndf.) trøster sig og lader op: 219-245; XIV, spillemandens credo: 246-273; XV, stormende applaus: 274-287; XVI, spillemand og kor: 288-315. (Linienummerering jf. Burns (1994:7-16)).

De tre digte vedr. 'livets hårde vilkår' er da: soldatens vise (med *the sound of the drum* som gennemgående figur i de enkelte strofers sidstelinie), soldaterpigens vise (med *my sodger laddie*, 'min soldaterknøs', som det gennemgående) og visen om John Highlandmand. Herfra har jeg kun plads til at nævne de indledende linier hos Burns: *A Highland lad my love was born, / The Lawland laws he held i scorn* (l.127f.). Aakjær gengiver dette med: "En Højlandsgut jeg elsked frit; Lavlandets Lov han ændsed lidt". MNH omdigter til: "Den Knøs, æ ga (= jeg gav) mit Hjart som ung, / han ho (= havde) et Højsind som en Kong" og udelader dermed helt den modsætning mellem det skotske højland hhv. og lavland, som er afgørende hos Burns og bibe-holdt hos Aakjær: hovedpersonen forbryder sig mod lavlandets lov og bliver hængt for det; hos MNH bliver det udelukkende 'højsind', dvs. stolthed, der bringer ham i galgen.

4) Henvisninger til mytologi, antikken mv.

Disse findes næsten udelukkende i *The Jolly Beggars*. (Også her følges linienummereringen i Burns (1994)).

Burns	Aakjær	Martin N. Hansen
3 cauld Boreas' blast	Nordenvindens Rusk	Hvin af Nordenvind
29 I am a son of Mars	har Krigens Gud til Far	Hven tænker vel i Kri ...
164 The wee Apollo set off	hin Dværg-Apollo	./.
... his giga solo	fremtvang ... en Gigasolo	
228 urchin Cupid shot	Drengen Amor slap	da slap en Bov sin Pil
a shaft	en Pil	
232 Her lord, a wight of	hendes Husbond	Hinds Månd, der drøv
Homer's craft		Homeros Værk
237 He was a care-defying	Han var en Ka'l – saa	./.
blade / As ever	bindegat / som	
Bacchus listed	Bacchus kunde fæste	
239 Tho' Fortune sair	skønt hans Lykke tit var	skønt e Sorre kyt med
upon him laid	skral	Stien
244 thus the Muse suggested	saadan Musen røgted	glemt vel, te han ga sej
sjel		
His sang that night	hans Kald den Nat	og sang den Nat
285 He rising, rejoicing,	Op sprang han, så sang han	Han riist sej og viist sej
Between his twa	af alle Livsens Kræfter	så stolt og stærk som alde
Deborahs	./.	./.

Kommentarer: Hos Burns er i l.64 *wee* = lille; l.228 *urchin* = knægt; l.232 *wight* = skabning; l. 237 *blade* = fyr; l.239 *sair* = eng. *sore*, dvs. sår, ømt sted mv.; *twa* = eng. *two*. Ved l.29 fort-sætter MNH: *o di Hugg og Stød den gi* (dvs. de to linier lyder: Hvem tænker vel i krig / på de hug og stød den giver). Ved l.239 kan MNH gengives: 'skønt sorgerne kastede med sten' (dvs. slog hårdt); ved l.244 er *ga sej sjel* = gav sig selv; ved l.285: *riist sej* = rejste sig.

Det ses, at Aakjær bibeholder henvisningerne til Apollon og Bacchus og desuden omsæt-ter *Cupid* til 'Amor', men omskriver *Boreas* til 'Nordenvinden' og *Mars* til 'Krigens Gud'. Henvisningen til Homer er udeladt; *Fortune* omsættes til 'hans Lykke', og betragtningen vedr. *the Muse* overføres så direkte som muligt, jf. 'saadan Musen røgted / hans Kald den Nat' (hvilket antagelig ville have lydt: 'saadan røgted hans Muse sit Kald den Nat', hvis der ikke skulle tages metriske hensyn). Henvisning til Debora, med undertoner af sejr (i Bibelens gamle testamente), udelades. – MNH udelader næsten alle henvisninger: kun Homer nævnes, men da i en tilstræbt mere klassisk form, *Homero* (l.232). I de andre tilfælde bruger MNH omskrivninger, hvoraf kun *slap en Bov* (= bue) *sin Pil* (l.228) forudsætter læserens kendskab til de myter mv., Burns alluderer til. MNHs poetiske version bliver hermed ikke af helt samme karat som originalen.

Ud over disse korte sekvenser skal nævnes to lidt længere, fra "spillemandens credo" (jf. ovf.). Først Burns l.246-249: *I am a bard of no regard / Wi' gentlefolks, and a' that; / But Homer-like, the glowrin' byke, / Frae town to town I draw that*. Dette vil i en så direkte oversættelse som muligt lyde: "Jeg er digter (el. sanger) uden anseelse / hos fornemme folk / Men som Homer tiltrækker jeg den stirrende sværm / i den ene by efter den anden", hvor "stirrende" må forstås som "betaget, henført" el. lign. Gendigtningerne lyder:

Aakjær: (246) Jeg er Poet og ildeset hos Folk af Stand og alt det; men Hoben selv den lytter til, som selve Livet gjaldt det.	MNH: Æ skal itt vigt' mæ med å digt'. Di rig' kån sjælden fatt' e. Men hvad gör det, om I hör te, og Folk som jer vil skatt' e.
--	--

Her kan det alsiske digt oversættes således til rigsmål: "Jeg skal ikke vigte mig med at digte. / De rige kan sjældent fatte det. / Men hvad gør det, om I hører til / og folk som jer vil skatte det", hvor 'hører til' betyder 'hører på, er tilhørere'. I øvrigt kan følgende bemærkes: indrim er genskabt helt for l.246: *bard – regard* gengives ved rimene *poet – ildeset* hos Aakjær hhv. *vigte - digte* hos MNH, delvis for l.248: *Homer-like' – glowrin' byke* gengives ved *selv – til*, som ikke helt rimer, hos Aakjær, og ved rimet *gör det – hör te* hos MNH. Hos Burns er rimet i l.247 og 249: *a' that – draw that* (hvor *a' = all*, altså *å*-udtale); det gengives ved rimet *alt det – gjaldt det* hos Aakjær og ved *fatt' e – skatt' e* hos MNH. Begge bibeholder også liniernes rytme; de metriske hensyn er dermed fint tilgodeset. Da også meningen / hensigten hos Burns gengives adækvat – fremhævelse af, at det er vigtigere, at almindelige mennesker forstår og synes om digtet, end at eliten mv. gør det – , kan gendigtningerne hos Aakjær og MNH ses som vellykkede: begge giver gode poetiske ækvivalenter og dermed en god poetisk version af de pågældende linier, MNH endog en god dialektal poetisk version. Der er dog nuancer i forhold til Burns: Aakjær omsætter *of no regard* til *ildeset*, dvs. ændrer betydningen fra 'uden anseelse' til 'dårlig anseelse' hos 'folk af stand', og MNH omformer det til, at 'de rige' simpelt hen ikke kan forstå digtene; i begge gendigtninger skærpes altså digtets tone over for "eliten".

Den anden lidt længere sekvens, der skal omtales, er 1.254-257: *I never drank the Muses' stank, / Castalia's burn, and a' that; / But there it streams, and richly reams! / My Helicon I ca' that*. Her lyder gendigtningerne:

Aakjær: (254) Jeg aldrig fik af Musers Drik, Kastalias Væld og alt det, men Bæger-Skum af Vin og Rom – jeg Helikon har kaldt det.	MNH: Med Lov og Tak æ ålde drak en Sangmøs Vin og ålt det for ål min Sang hår fått sin Klang lisom mit Sind var stolt te.
--	--

De to første linier oversætter Aakjær direkte (idet subst. *burn* som en betydning har 'kilde, væld') med bibeholdelse af 'muser' og 'Kastalias kilde' (en kilde i nærheden af Helikon, musernes hellige bjerg), og i sidste linie beholdes henvisningen til Helikon, men referencen ændres, idet Burns lader spillemanden benævne det forudgående som sit eget Helikon, dvs. inspirationssted (jf. *My Helicon*). Med *there it streams, and richly reams* hentyder spillemanden formentlig til, at det selskab, han er med i (eller dets drikkevarer) er stedet, hvor han henter inspiration. Aakjær omsætter det sådan, at drikkevarerne kommer i centrum, jf. 'Bæger-Skum af Vin og Rom', et udtryk der er valgt for at genskabe et indrim ved 1.256 (*Skum – Rom*) så vel som ved 1.254 (jf. *fik – Drik*). Også MNH genskaber indrim ved 1.254 og 256 (*Tak – drak* hhv. *Sang – Klang*), men udelader de direkte henvisninger til antikken, skønt han klart nok med *en Sangmøs Vin* sigter til 'Musers Drik'. Dog understreger MNH, at han netop ikke har inspira-tionen fra 'en sangmøs vin', men indefra, jf. 1.256f.: al hans sang, alle digtene blev skabt 'ligesom mit sind var stolt til'. Som ovenfor må begge gendigtninger betegnes som gode poetiske versio-ner, MNHs på dialektale præmisser uden påkaldelse af muserne.

Afsluttende skal nævnes, at også ved gengivelsen af personifikationer af egenskaber mv. søger Aakjær og MNH ofte at give gode ækvivalenter. I 1.91 gengives *Sir Wisdom* af MNH ved *En Klog* og af Aakjær bare ved *En*; 1.92: *Sir Knave* (= knægt, slyngel) omsættes af Aakjær til *et Fæ* og af MNH til *en Tosk* (= torsk). *Daddie Care* (= lillefar omsorg) i 1.177 er helt uomtalt hos Aakjær og MNH; *Sir Violino* i 1.223 bibeholdes af Aakjær, men benævnes *E Speelmånd* (= spillemanden) af MNH.

5) Poetiske udtryk: metaforer mv.

Disse findes bl.a. inden for kærlighedslyrikken. I digt nr. 5, *O lassie art thou sleeping yet*, beder en ung mand en aften uden for pigens vindue om lov til at komme ind; men det afviser hun med bl.a. denne poetiske begrundelse (strofe 7): *The sweetest flower that decked the mead / Now trodden like the vilest weed; / Let simple maid the lesson read, / The weird may be her ain, jo* (hvor sidste linie kan oversættes: den skæbne kan blive hendes egen, (min) ven). Dette gendigter Aakjær og MNH således:

Aakjær: Først som en fager Blomst at staa, saa trampes ned som Ukrudtsstraa – saa mangel Glut, hvis Kaar var smaa,	Martin N. Hansen: En fatte Pig', det ved en nok, er vel en Blomm, I gjenn vil plåkk, for senn å ramm' hind med jer Stok
---	--

drog ind til denne Lod, Gut.

og gi hind Tramp og Træj, Ven.

Hos MNH er *Blomm* = blomst, *senn* = siden, *Træj* = træden. Det ses, at metaforen 'blomst for pige' bibeholdes hos begge, og at Aakjær med "trampes ned som Ukrudtsstraa" holder sig tæt til forlægget, mens MNH forstærker billedet: slå blomsten med en stok, trampe og træde på den. Som i *Jenny i Rugen* bruger Aakjær her betegnelserne gut og glut for den unge mand og pige, dog uden at udnytte muligheden for rim. I strofe 8 anvender Burns 'fugl' som metafor for pige og 'fuglefænger' for ung mand: *The bird that charm'd his summer-day / Is now the cruel fowler's prey*, med lignende konklusion som i strofe 7. Det omdannes af Aakjær fint til: *I Gaar sad Fuglen glad og let / og sang på Jæg'rens Vindusbræt / i Dag den spræller i hans Næt*. MNH nøjes med metaforen for pigen og lader den unge mand, fuglefængereren være underforstået: *Den Fovl, som sad i Suel (= sol) og sang, / men var så dum og ladt sej fang, / den sirre no og riste bang'* (= sidder nu og ryster bange). Det lykkes altså både Aakjær og MNH at for-mulere gode poetiske ækvivalenter til begge nævnte strofer hos Burns.

Men ellers er det – ud over de nævnte allusioner til mytologi, klassisk litteratur mv. – især i *Tam O' Shanter*, man finder det poetiske billedsprog. Da Aakjær som tidligere nævnt ikke oversætter, men skaber sin helt egen fortælling, vil jeg her sætte formuleringer hos Burns og MNH overfor hinanden. Som supplement inddrager jeg forfatteren Hans Kirks rigsmåls-oversættelse af *Tam O' Shanter*. Linie-nummereringen er den i Burns (1994:1-6) anvendte.

Burns:

53 Care, mad to see a man sae happy,
E'en drown'd himself amang the nappy.

55 As bees flee hame wi' lades of treasure
The minutes wing'd their way wi' pleasure;
Kings may be blest, but Tam was glorious,
58 O'er a' the ills of life victorious!

Martin N. Hansen:

E Sorre satt sej o hans Kruss
og glid' te Bunds og ladt sej drown.

Og Stoend fløj hen som Bi i Huss
med Honne i sej bagg e Ovn.
Det var en Åvten, som han gjenn
vild nyd' en lykle Gang egenn.

Her er *amang* skotsk, eller mere præcist: Lowland Scots, for engelsk *among*, *hame* tilsvarende for *home*.³ I l. 54: *nappy* = stærkt øl. Inden enkeltord mv. fra MNH oversættes til rigsmål, skal Hans Kirks oversættelse anføres: *Og Sorgen, led ved Fryd og Fred / dybt dukked sig i Glasset ned, / Minutter fløj med yndig Skæmt, / som Bier med Sødme i sig gemt, / og hvad var Kongelykke vel / mod Tams Lyksalighed den Kvæld!*. Det ses, at både MNH og Kirk oversætter *care* med 'sorg', hvilket er nogenlunde dækkende for 'bekymring, omsorg', der er ordets mest almindelige betydning. Hos MNH er *Stoend* = stund(er), time(r), altså noget længere tid end *minutes* hos Burns; *Honne* = honning. Men metaforen for de lykkelige stunder står skar-pest hos Burns, jf. i direkte oversættelse: 'Som bier flyver hjem med last (ladning) af skatte, / fløj minutterne bort (lastet) med glæde'. Her er hos MNH 'som bier flyver i hus / med honning i sig' fint oversat, mens tilføjelsen *bagg e Ovn* (= bag ovnen) virker lidt søgt, men vel er valgt som rim til *drown* (= drukne) to linier tidligere. De to sidste linier hos Burns gengiver Tam's løftede stemning: 'Konger kan være velsignede (el. lykkelige), men Tam var fantastisk

³ Om lydudviklingerne bag disse og andre former se det sproghistoriske afsnit i Arboe (2002:31ff.).

(el. strålende) / Sejrende over alle livets dårligdomme!'. Det gengives fint af Kirk med modstillingen af *Kongelykke* og *Tams Lyksalighed*, mens MNH helt renoncerer på billedsproget her: 'Det var en aften, som han gerne / ville nyde en lykkelig gang igen'. Den nærmeste parallel, man finder i Aakjærs 'Esper Tækki', er: *A war gløj' i mi Tanker og glaa' i mi Aand, / a gik som en Kong* (= Jeg var glødende i mine tanker og glad i min ånd, / jeg gik som en konge; p.11). Også Aakjær skaber altså et prægnant billede af opstemtheden hos hovedpersonen.

Men MNH tager revanche lige efter. Burns giver her en række metaforer vedrørende glæde og deres hastige forsvinden, og det gengiver MNH helt adækvat i samme stilniveau:

Burns:

- 59 But pleasures are like poppies spread –
You seize the flow'r, its bloom is shed;
Or like the snow falls in the river –
A moment white, then melts for ever;
Or like the borealis race,
That flit ere you can point their place;
65 Or like the rainbow's lovely form
Evanishing amid the storm.
67 Nae man can tether time nor tide;

Martin N. Hansen:

Men Gløj er som en Blårrekok,
dens Blommer fælde hastet nok,
en Sneflok hvid i åfen Bæk,
i næste Nu for ålti væk,
som Nordlys i hvis Himmelspil
vort Sind et Øjeblik er still,
ja, som en Rænbøv i det blå,
vi vel kån nyd', men ålde nå,
da itt vor stærkest Trang og Tykk
kån tøjl' e Ti og lænk' e Lykk.

Hos Burns er i l.59 *poppies* = valmuer; 63: *borealis race* = nordlys (jf. MNH); 67: *tether* = tøjle, binde (jf. MNH: tøjle). Hos MNH er i l.59 *Blårrekok* = valmue; 60: *Blommer* = blomster (jf. ovf.); 61: *Sneflok* = snefnug; 67: *Tykk* = mening, det man synes; desuden er *kån* = kan, *åfen*, *ålti*, *ålde* = åben, altid, aldrig. Her giver MNH en række fine, dialektalt prægede poetiske ækvivalenter til udtrykkene hos Burns, virkelig en poetisk version af høj karat. – Om ordet *blårrekok* må i øvrigt nævnes, at det udelukkende er alsisk, og at førsteledets etymologi er uafklaret: det er foreslået, at *blårre* er en dialektal udtale af 'blodrød', eller at formen stammer fra *bladre* i en særlig betydning.⁴

6) Øvrige gendigtninger

Af pladshensyn kan her kun omtales ganske enkelte af de Burns-digte, som kun foreligger oversat af den ene af de to forfattere, Aakjær og MNH. – Ud over kærlighedslyrik og digte med hverdagstemaer oversætter Aakjær enkelte digte med temaet 'social indignation', nemlig kritik mod de herskende, især gejstlige og godsejere. Fx omsættes *Holy Willie's Prayer*, der handler om en hyklerisk præst, til 'Hellig Wolles Bøn', i øvrigt uden andre dialektale træk end titlens 'Wolle' (= Ole). Sandsynligvis med afsæt i faderens udsigtsløse økonomiske situation skrev Burns digtet *Is there, for honest poverty*, af Aakjær gengivet som 'Om en af ærlig fattigdom' (nr. 8 i oversigten foran). Her sættes den fattige slider over for grever og baroner,

⁴ Se artiklen *blårrekok* på webadressen: www.jyskordbog.dk/ordbog, hvor MNHs eksempel anføres som citat.

som ikke arbejder, men blot ejer, og sympatien ligger klart hos førstnævnte. Tilsvarende gælder for digtet *Man was made to mourn*, af Aakjær omsat til 'Født til Graad', jf. strofe 9:

Burns: If I'm design'd yon lordling's slave, –	Aakjær: Er jeg ved Skjæbnens Lov bestemt
By Nature's law designed, –	til denne Uslings Træl,
Why was an independent wish	hvorfor blev Frihedstrangens Kim
E'er planted in my mind?	da plantet i min Sjæl?

Her forstærker Aakjær kritikken fra Burns ved at oversætte *lordling* ved 'usling', skønt ordet egentlig kun betegner en 'ubetydelig herre, lord'. Hvor Burns kort efter spørger: *why has man the will and pow'r / To make his fellow mourn?*, retter Aakjær i sin oversættelse kritikken mere direkte mod de rige: 'hvor henter Rigdom Retten til / at vække Brødres Graad?'. I øvrigt må Aakjær siges at give gode ækvivalenter for formuleringerne hos Burns, så også dette og de øvrige digte her må karakteriseres som gode rigsmålsversioner af de valgte Burns-digte.

Hos MNH er det fortsat især kærlighedstemaet, der interesserer, udpræget fx i digtet 'Som en røj røj Ross' (= rød rose), efter *My love is like a red red rose* hos Burns. Heri findes en af de meget romantiske hyperbler: *I will love thee still, my dear / Till a' the seas gang dry* (dvs. til alle have bliver udtørrede, altså: for evigt). MNH oversætter denne hyperbel direkte, dog med mere afdæmpet indledning: "æ vil jævnt hold å dej, Ven, / te åll' e Hav' gæ törr", altså: 'jeg vil jævnt (dvs. hele tiden) holde af dig, ven' i stedet for 'elske dig, min kære' hos Burns. – I en anden gendigtning, nemlig af *Green grow the rashes O* (i direkte oversættelse: 'grønne gror sivene'), udtrykker MNH imidlertid tingene mere lige ud end Burns, fx i omkvædet:

Burns: Green grow the rashes O,	MNH: Grøen groer e Kløwer, oh,
Green grow the rashes O;	grøen groer e Kløwer, oh!
The sweetest hours that e'er I spend,	Tæj mången munter Tøs i Favn –
Are spent among the lasses O!	så sødt ved dem en søwer, oh!

Hvor Burns nøjes med at tale om, at de "sødeste (el. dejligste) timer, jeg nogensinde har, / har jeg blandt (eller: sammen med) pigerne", dér omsætter MNH til det mere direkte: "Tag mangen munter pige i favn / så sødt hos dem man sover". Måske er dette betinget af krav om et ord-par, der rimer; MNH har så valgt 'kløver' og den alsiske udtale⁵ af 'sover' som det bedste egne-de (skønt den direkte oversættelse af *rashes* som nævnt er 'siv'). Men også her må det kon-stateres, at MNH giver gode dialektale ækvivalenter til formuleringerne hos Burns.

Sammenfatning. Både Aakjær og Martin N. Hansen mestrer at give fine, nuancerede poe-tiske versioner af Burns-digte: Aakjær især i rigsmålsform, Martin N. Hansen i et større antal gendigtninger på alsisk dialekt (dog med et lille forbehold vedr. udeladte referencer til mytologi mv. hos MNH, jf. afsnit 4). Aakjærs kun to dialektale gendigtninger er til gengæld helt sær-egne: det stærkt udvidede *Tam O' Shanter*-digt i 'Esper Tækki' samt den

⁵ Udtalen gælder størstedelen af det sydlige Sønderjylland samt det område syd for den nuværende dansk-tyske grænse, der tidligere havde dansk / jysk sprog, jf. kort nr. 86 i *Kort over de danske folkemål* (1912).

landskendte, jyske gengivelse 'Skuld gammel Venskab rejn forgo' af *Should auld acquaintance be forgot*.

Litteratur

- Arboe, Torben (2002) Skuld gammel venskab rejn forgo / Auld Lang Syne. *Ord & Sag*. 22. Århus: Institut for Jysk Sprog- og Kulturforskning. 16-39.
- Burns, Robert (1820) *The Works of Robert Burns*. I-IV. London: Cadell and Davies e.a.
- Burns, Robert (1994) *The Works of Robert Burns*. Hertfordshire: Wordsworth.
- Concise Scots Dictionary* (ed.-in-chief: Mari Robinson) (1999). Edinburgh: Polygon.
- Hansen, Martin N. (1951) *Nogle digte af Robert Burns*. Odense: Nyt Bogforlag.
- Kirk, Hans (1945) *Tam O' Shanter af Robert Burns*. Kbh.: Fischer.
- Aakjær, Jeppe (1913) *Esper Tækki*. Kbh.: Gyldendal.
- Aakjær, Jeppe (1918) *Samlede Værker*. II. *Digte 1908-1918*. Kbh. og Kristiania: Gyldendal.